

Donald Trump'ın Muhtemel Ortadoğu Politikası Karşısında Körfez Ülkeleri

Trump, bugün itibariyle Ortadoğu'nun içine düştüğü istikrarsızlıktan Washington'ın sorumlu olduğunu ve buna Obama yönetiminin yanlış politikalarının neden olduğunu düşünmektedir. İran meselesine Trump ve Obama'nın yaklaşımı büyük ölçüde birbirinden ayrılmaktadır.

İsmail AKDOĞAN

8 Kasım 2016'da Amerikan başkanlık seçimlerini cumhuriyetçi Donald Trump'ın kazanmasıyla birlikte Barack Obama sonrası dönemde ABD'nin Ortadoğu politikasının nasıl şekilleneceği ve özellikle Körfez ülkelerinin yeni yönetime yaklaşımı ve beklentileri hakkındaki tartışmalar uluslararası gündemde önemli bir yer işgal etmeye başladı. 8 yıllık Obama yönetiminin (2009-2017) 'geriden idare etme' ve 'fazla sorumluluk üstlenmeme' doktrini üzerine bina edilen Ortadoğu politikası, Washington'ın kararsız tutumu ve bölgesel güç boşluğu oluşturması dolayısıyla bölgesel güvenlik ve istikrarı tehlikeye düşürdü. Osmanlı sonrası Ortadoğu'da büyük bir gücün himayesi ya da güvenlik taahhüdü altında ulusal güvenliklerini sağlayan Körfez ülkelerinin, güvenlik kaygıları Obama yönetiminde git gide arttı. Öyle ki, son üç yıl içinde Körfez ülkeleri-ABD ilişkilerinde güven bunalımı had safhaya çıktı ve zaman zaman taraflar arasındaki gerilim oldukça yükseldi. Geline nokta ise Körfez ülkelerinin yeni Amerikan başkanı Trump'a yaklaşımında belirleyici olacak olan bu ülkelerin mevcut dış politika öncelikleri ve bu öncelikleri hassasiyetle gözetecek bir Washington yönetiminin kurulup kurulmamasıdır. Daha doğrusu Körfez ülkelerinin dış politika öncelikleri ile Trump yönetiminin Ortadoğu politikasının önceliklerinin ne

derece örtüşüp örtüşmeyeceği, ilişkilerin gidişatında merkezî rol oynayacaktır.

Körfez Ülkelerinin Mevcut Dış Politika Öncelikleri

Ortadoğu'nun bugünkü bölgesel konjonktürü dikkate alındığında Körfez ülkelerinin dış politikada karşı karşıya olduğu ve ivedilikle üstesinden gelmeleri gereken iki öncelikli konu bulunmaktadır: Bunların ilki İran'ın her geçen gün artan bölgesel nüfuzu; ikincisi ise ciddi güvenlik tehdidi oluşturan sınır aşırı terörizmdir. Ayrıca uluslararası petrol fiyatlarının düşük seyretmesinin ekonomileri büyük oranda petrol gelirlerine dayanan Körfez ülkelerini, ekonomik dar boğaza sürüklemesi kendileri açısından durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Körfez ülkeleri, İran'ın bölgesel faaliyetlerini ulusal güvenliklerine ve bölgesel istikrara öteden beri tehdit olarak algılamaktadır. İran'ın 1979 İran Devrimi'nden bu yana söz konusu ülkelerdeki Şii gruplarla dinî ve siyasi araçlarla yakın bağlar kurarak iç işlerine karışması, bu ülke yönetimleri tarafından hafife alınamayacak derecede büyük bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda İran'ın bölgede Şiilerin yönetimde veyahut önemli bir iktidar ortağı olduğu ülkelerle yakın işbirliği kurması, Körfez ülkeleri açısından bölgesel güvenlik ve istikrarın bozulması anlamına gelmektedir. Nitekim

İran'ın bu tür davranışları devam ederken 2003 ABD işgaliyle Şiilerin Bağdat'ta yönetimi ele geçirmesi ve Tahran'la yakın işbirliği içine girmeleri, Basra Körfezi'ndeki geleneksel güç dengesini İran lehine değiştirdi ve Körfez ülkelerinin güvenlik kaygılarının artmasına neden oldu. Yine bu dönemde İran'ın Hizbullah kanalıyla Lübnan ve Ensarullah üzerinden de Yemen'de etkinliğini artırması Körfez ülkelerini rahatsız eden bir durum olmuştur.

Öte taraftan, Arap Baharı'nın ortaya çıkardığı istikrarsızlık ortamı, bölgesel güç dengesinin daha fazla İran'ın lehine kaymasına elverişli ortam sağladı. Daha doğrusu tüm bölge ülkeleri için tehdit ve fırsatları beraberinde getiren Arap Baharı sürecinde İran tehditlerin üstesinden gelmeyi, sürecin sunduğu fırsatları da kazanıma çevirmeyi başardı. Bu süreçte İran'ın bölgesel müttefikleri (Suriye ve Irak) yönetimlerini korurken, İran'ın sorunlu olduğu rejimler ise ya yıkıldı (Tunus, Mısır ve Yemen) ya da Bahreyn'de olduğu gibi ciddi sarsıntı geçirdiler. Aynı zamanda 2016 sonu itibarıyla geline nokta açısından bakıldığında IŞİD sonrası dönemde Irak'ta Şii gruplar, siyasi ve askerî bakımdan güçlerini gitgide artırmaktadır. Yemen'de ise İran destekli Husiler, 2011'de Körfez ülkelerinin tesis ettiği yönetimi Ocak 2015'te devirdiler ve 10 ülkeden müteşekkil Arap koalisyonunun askerî müdahalesine rağmen güçlü bir direnç göstermeye devam ediyorlar. Lübnan'da 2,5 yıl aradan sonra arkasında Hizbullah'ın desteği olan Mişel Aun cumhurbaşkanı olarak seçildi. Suriye'de ise Esad rejimi her geçen gün muhalifleri püskürterek hâkimiyet sahasını genişletmekte. Tüm bu gelişmeler sonucunda İran'ın giderek artan bölgesel etkinliği Körfez ülkelerinin ulusal güvenlik endişelerini artırdığı görülmektedir.

Körfez ülkelerinin karşı karşıya olduğu zorluklardan ikincisi olan uluslararası terörizme gelince, bu konu Körfez ülkeleri açısından hem iç güvenlik hem de dış güvenlik sorunu oluşturmaktadır. IŞİD, Arap Yarımadası el-Kaidesi (AYEK) ve Hicaz Hizbullahı olmak üzere Arap Yarımadası'nda terörist faaliyetler yürüten üç büyük terör örgütü bulunmaktadır. İç tehdit açısından değerlendirildiğinde her bir örgüt monarşiyle yönetilen Körfez hanedanlarının meşruiyetini sorgulamakta ve bu yönetimleri gayri İslami rejimler olarak nitelendirmektedir. Bu anlamda belli bir hanedanlıkla yönetilen Körfez ülkeleri, rejim güvenliği tehlikesi yaşamaktadırlar. Bunun yanında terörist eylemler düzenlemek suretiyle bu örgütler

2003 ABD işgaliyle Şiilerin Bağdat'ta yönetimi ele geçirmesi ve Tahran'la yakın işbirliği içine girmeleri, Basra Körfezi'ndeki geleneksel güç dengesini İran lehine değiştirdi ve Körfez ülkelerinin güvenlik kaygılarının artmasına neden oldu.

Körfez ülkelerinde toplumsal huzuru kaçırmakta ve istikrarsızlığa yol açmaktadır. Dış tehdit açısından bakıldığında söz konusu örgütler bölgedeki ülkeler arasındaki sınırları tanımadığından ülkesel egemenliği sorgulanır hale getirmektedir. Kendi güvenliklerini sağlama noktasında zayıf kalan Körfez ülkeleri için hassasiyet gösterilmesini zorunlu kılmaktadır. Bölgenin bu tür bir karamsar manzaraya sahip olması, hiç şüphesiz Obama yönetiminin Ortadoğu'ya yönelik uygulamaya koyduğu dış politika stratejisiyle yakından alakalıdır. Körfez ülkeleri Obama'nın pek sorumluluk üstlenmeyen politikasının yukarıda sayılan olumsuz gelişmelere zemin hazırladığı ve bölgesel meydan okumalar karşısından Washington tarafından yalnız bırakıldıklarını düşünmektedir. Bu nedenle Körfez ülkelerinin yeni dönemde ABD'yle ilişkilerinin geleceği, Trump yönetiminin bu ülkelerin iki temel konudaki kaygılarını gidermesine ve beklentilerini karşılmasına bağlıdır. Şüphesiz Körfez ülkeleri bu iki konuda ABD'nin daha fazla inisiyatif almasını istemektedir.

Trump'ın Körfez Politikası Nasıl Şekillenecek?

Her ne kadar Ocak 2017'de göreve başlayacak yeni yönetimin Ortadoğu politikasının nasıl biçimleneceğini ve ağırlığı hangi konulara vereceğini şimdiden kestirmek zor olsa da, Trump'ın seçim kampanyası sırasında bölgeyle ilgili açıklamalarına bakarak bir ön değerlendirme yapılabilir. Trump, bugün itibarıyla Ortadoğu'nun içine düştüğü istikrarsızlıktan Washington'ın sorumlu olduğunu ve buna Obama yönetiminin yanlış politikalarının neden olduğunu düşünmektedir. İran meselesine Trump ve Obama'nın yaklaşımı büyük ölçüde birbirinden ayrılmaktadır. Obama yönetimi İran'ı nükleer silah edinmeyi terk ettiği takdirde Ortadoğu'da bir dereceye kadar manevra alanı tanınacak bir devlet, hatta IŞİD'le mücadele

gibi bazı öncelikli konularda işbirliği yapılabilecek geçici bir ortak olarak değerlendirdi. Taraflar arasında nükleer anlaşmanın imzalanması ve Irak'ta IŞİD'le mücadele adı altında İran'ın askerî varlığını (Haşdi Şabi) arttırmasına Beyaz Saray'ın sorun çıkarmaması bu düzlemde okunabilir. Bunun aksine Trump, ABD'nin Ortadoğu'da izlediği politikaların İran'ın nüfuzunu arttırdığını savunmaktadır. Bu nedenle İran'la varılan nükleer anlaşmayı "tarihte bir devlet adamının imzaladığı en kötü anlaşmalardan biri" olarak nitelendirmekte ve İran'ın bölgesel hâkimiyetinin önüne geçilmesi gerektiğini savunmaktadır. Göreve geldiğinde bu anlaşmayı gözden geçireceğini söyleyen Trump'ın bunu gerçekleştirmesi pek kolay gözükmesine de, İran yayılmacılığına yaklaşımı Körfez ülkeleriyle büyük ölçüde paralellik göstermektedir.

Trump, Suriye krizine de Obama'dan farklı yaklaşmaktadır. Obama yönetiminin Suriye politikası kararsızlık üzerine inşa edildi. Esad rejiminin yıkılması gerektiğine inanan Obama yönetimi, 6 yıllık zaman diliminde ne muhaliflere gerekli askerî ve ekonomik desteği verdi ne de belirlediği kırmızı çizgiler Şam tarafından çiğnendiğinde verdiği taahhütlerin arkasında durdu. Obama'nın bu tutum ve davranışı Körfez ülkelerinden Suudi Arabistan ve Katar ile ABD arasında güven bunalımı oluşturdu. Suriye dosyasını daha farklı ele alan Trump ise rejimin yıkılmasına sıcak bakmamakta, bölgesel istikrarın yeniden temin edilmesi için terörist grupların yerleşme imkânı bulamadığı toprak bütünlüğü muhafaza edilmiş bir merkezî yönetimden yana tavır almaktadır. Bu amaçla Rusya ve hatta Şam ile işbirliği yapabileceğinin sinyallerini veren Trump ile Körfez ülkeleri arasında oldukça büyük bir görüş ayrılığından söz etmek mümkündür. Suriye'de ABD'nin destek verdiği muhaliflerin kim olduğunun belli olmadığını söyleyen Trump, "bilinen şeytanın, bilinmeyenden daha iyi olduğu" düşüncesini taşımaktadır. Trump'ın yaklaşımıyla kıyaslandığında fiiliyatta pek fazla inisiyatif almasa da Esad'ın uluslararası alanda meşruiyetini tartışmalı hale getirmede rol oynaması nedeniyle Obama yönetimi, Suriye krizinde Körfez ülkelerinin çıkarları açısından daha tercih edilebilir durmaktadır. İran'ın müttefiki rejimin yıkılması üzerine inşa edilen Suudi Arabistan ve Katar'ın Suriye politikası, Trump döneminde ciddi problemlerle karşılaşabilir.

Trump'ın başta IŞİD olmak üzere terörizmle mücadele yöntemi de Körfez ülkeleri ile ABD ilişkilerinin

Körfez ülkelerinin yeni dönemde ABD'yle ilişkilerinin geleceği, Trump yönetiminin bu ülkelerin iki temel konudaki kaygılarını gidermesine ve beklentilerini karşılamasına bağlıdır. Şüphesiz Körfez ülkeleri bu iki konuda ABD'nin daha fazla inisiyatif almasını istemektedir.

geleceği üzerinde etkili olacaktır. Trump, Obama yönetiminin yanlış ve tutarsız politikalarının IŞİD'in ortaya çıkmasına ve bölgede kök salmasına yol açtığını düşünmektedir. IŞİD'le mücadeleyi daha etkin bir şekilde sürdürmeyi planlayan Trump, bölgeye kara ordusu göndermeye karşı çıkmaktadır. IŞİD'le etkin mücadele amacıyla bölge ülkeleri arasından kara ordusu kurulmasını, ABD'nin ise bu koalisyona sadece hava desteği vermesini savunmaktadır. Bölge ülkelerinin IŞİD'le mücadelede fazla sorumluluk almadığını söyleyen Trump, kendi başkanlık döneminde bunu kabul etmeyeceğinin altını çiziyor. Başkanlık kampanyası sürecinde yaptığı bir açıklamada Arap ülkelerinin IŞİD'le mücadelede kara gücüyle destek vermemeleri ya da en azından mücadelenin ekonomik maliyetini üstlenmemeleri halinde bu ülkelerden petrol tedarikini durduracağı tehdidinde bulunmuştur. Başka bir konuşmasında ise IŞİD'in ABD ve Rusya için ortak tehdit olduğunu ve bu konuda iki ülke arasında işbirliğinin olabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda Körfez ülkelerinin IŞİD'le mücadelede yeni ABD yönetimin istediği şekilde ekonomik ve askerî destek vermekten uzak durmaları halinde Washington'ın Moskova, Tahran ve Şam ile işbirliği yapmaktan çekinmeyeceğini göz önüne almak zorundadır. Üstelik Yemen'de askerî müdahaleyle meşgul olan ve petrol fiyatlarının düşük seyretmesi nedeniyle ekonomik sıkıntılarla baş başa kalan Körfez ülkelerinin IŞİD konusunda fazla sorumluluk üstlenebileceğini söylemek şimdilik zor görünmektedir. Sonuç olarak, Trump'ın açıklamaları üzerinden bir okuma yapıldığında yeni Amerikan yönetiminin Körfez ülkelerinin öncelikleri açısından hem tehditleri hem de fırsatları beraberinde getirdiği söylenebilir. ○

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi